

KU'RAN-I KERİM'DE GEÇEN HAYVANLAR

HAZIRLAYAN

TAYFUN NASUHBEOĞLU

2026

KUR'AN-I KERİM'DE GEÇEN HAYVANLAR*

İçindekiler

Giriş

Kur'an'da Geçen Hayvanlar

1. Arı
2. İnek / Sığır
 - Buzağıya Tapınma Olayı
 - Sığır Kesme Emri
 - Kralın Rüyası
3. Koyun/Keçi
4. At
 - Savaş ve Güç Unsuru
 - Dünya Metai ve İmtihan
 - H. Süleyman'ın At Sevgisi
5. Deve
6. Balık
7. Kuşlar
8. Karga ve Bildircin
9. Karınca
10. Eşek
 - Yaban eşeği benzetmesi
 - Kitap yüklü eşek benzetmesi
 - Eşek sesi benzetmesi
 - Eşekle birlikte diriltilen kişi
11. Çekirge
12. Köpek
13. Sinek/Sivrisinek
14. Maymun
15. Örümcek
16. Yılan
17. Kurt
18. Ağaçkurdu

Sonuç

*Bu yazı ilk kez 4 Ağustos 2003 tarihinde yazılmış olup, 25 Mart 2026 tarihinde gözden geçirilerek, e-makale haline getirilmiştir.

Tayfun NASUHBEOĞLU

KUR'AN-I KERİM'DE GEÇEN HAYVANLAR

Giriş

Kur'an-ı Kerim'de yaklaşık otuz farklı hayvan ismi zikredilmektedir.ⁱ Hatta bazı hayvanların isimleri surelere ad bile olmuştur. (Bakara, Nahl, Neml gibi)

Kur'an; bütün canlıların sudan yaratıldığını,ⁱⁱ Allah'ın denetimi dışında hiçbir canlının bulunmadığını,ⁱⁱⁱ dağların, taşların, bitkilerin, hayvanların ve insanların bir kısmının Allah'a secde ettiğini bildirir.^{iv} Ayrıca her hayvan türünün kendi içinde bir "ümme" olduğunu^v ve rızıklarının Allah'a ait bulunduğunu vurgular.^{vi}

Hayvanların yaratılışında insanlar için apaçık ibretler olduğu,^{vii} onların insanlar için süslü ve çekici kılındığı^{viii} otlaklarda otladıkları^{ix} sahiplerinin davalarını götürüp getirirken hoşnut oldukları ifade edilir.^x Kur'an, hayvanların insanlara sağladığı büyük faydaları da hatırlatır: et, süt, bal gibi besinler; yün, deri gibi giyim malzemeleri; binek olarak kullanılmaları ve daha pek çok yararları.^{xi}

Hayvanların farklı renklerde olduğu,^{xii} davarlardan sekiz çift yaratıldığı,^{xiii} bunları kimsenin haram kılamayacağı^{xiv} ancak Yahudilere iç yağının haram kılındığı belirtilir.^{xv} Etlerinin helal olabilmesi için kesim sırasında Allah'ın adının anılması gerektiği^{xvi} ölü eti, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etinin yasaklandığı;^{xvii} ihramlı olmanın dışında avlanmanın helal olduğu;^{xviii} kurbanlık hayvanlara ise iyi davranılması gerektiği bildirilir.^{xix}

Kur'an, hakikate karşı kalplerini, gözlerini ve kulaklarını kapatanların hayvanlardan daha aşağı bir durumda olduğunu ifade eder.^{xx} Ayrıca şeytanın, davalarının kulaklarını yarmalarını emrederek insanların fitratını bozmak için uğraşacağını haber verir.^{xxi}

Yukarıda özetlendiği üzere Kur'an'da geçen hayvanlar dört ana kategoride tasnif edilebilir:

- 1. Ürünlerinden ve hizmetlerinden faydalanılan, yaratılışları üzerinde düşünülmesi istenen hayvanlar** (örneğin bal, süt, yün; kuşların gökteki uçuşları).
- 2. Benzetme yapılan hayvanlar.** (eşek-aslan, çekirge, gibi)
- 3. Kıssaların içinde yer alan hayvanlar.** (Hz. Salih'in devesi, Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi)
- 4. Bazı kavimlerin heykellerine tapındığı hayvanlar.** (Hz. Nuh kavminin taptığı putların bir kısmı aslan, at ve akbaba şeklindeydi)

"Ve dediler ki: Kendi ilahlarınızı bırakmayın; bırakmayın ne Vedd'i, ne Suva'yı, ne Yeğus'u, ne Ye'ûk'u ve ne de Nesr'i."¹

Şimdi Kur'an'da geçen hayvanları tek tek ayrıntılarıyla inceleyebiliriz:

Kur'an'da Geçen Hayvanlar

1. Arı

Arı, Kur'an'da ardı ardına gelen iki ayette konu edilir. Bu ayetlerde, arının Allah'ın emriyle kendine evler edindiği; meyvelerin tümünden yiyerek çeşitli renklerde şerbetler (bal) çıkardığı; bu balda insanlar için şifa bulunduğu ve bu olayda akleden bir topluluk için ibretler olduğu vurgulanır.

"Rabbin bal arısına vahyetti: Dağlarda, ağaçlarda ve onların kurdukları çardaklarda kendine evler edin. Sonra meyvelerin tümünden ye, böylece Rabbinin sana kolaylaştırdığı yollarda yürü uçuver. Onların karınlarından türlü renklerde şerbetler çıkar, onda insanlar için bir şifa vardır. Şüphesiz düşünen bir topluluk için gerçekten bunda bir ayet vardır."²

2. İnek / Sığır

İnek, Kur'an'da birçok ayette ve farklı olaylarda zikredilmektedir. Bazı ayetler ineğin sütü ve eti gibi insanlara fayda veren ürünlerinden bahseder ve bu konuda düşünmeye çağırır.

"Gerçekten hayvanlarda da sizin için bir ders (ibret) vardır; karınlarının içinde olanlardan size içirmektedir ve onlarda sizin için daha birçok yararlar var. Sizler onlardan yemektesiniz."³

Tarih boyunca bazı toplumlarda inek kutsal kabul edilmiştir. Günümüzde Hindistan'da bu anlayış hâlâ devam etmektedir. Bu sebeple birçok kıssaya konu olmuştur.

¹ Nuh, 71/23

² 16/Nahl 68–69

³ 23/Mü'minun 21; Ayrıca bakınız:16/Nahl 66

Buzağıya Tapınma Olayı

Hız. Musa ve kavmi Kızıldeniz'den mucizevî bir şekilde geçtikten sonra puta tapan bir toplulukla karşılaşmış, İsrailoğulları da Musa'dan kendileri için bir put yapmasını istemiştir. Hız. Musa bu isteği kınamıştır. Geçmişte çektikleri sıkıntıları hatırlatılarak sadece Allah'a ibadet edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ancak Hız. Musa'nın yanlarından kısa süreli ayrılışının ardından Samiri'nin yaptığı buzağı heykeline tapılmıştır. Hız. Musa geri döndüğünde bu olay karşısında öfkeye kapılmış ve buzağı heykelini yakmıştır.⁴

"Andolsun, Musa size apaçık belgelerle geldi. Sonra siz onun arkasından buzağıyı (tanrı) edindiniz. İşte siz (böyle) zalimlersiniz."⁵

Sığır Kesme Emri

İneğin kutsallaştırılmasına karşılık, Allah'ın İsrailoğullarına bir sığır kesmelerini emretmesi de bu anlayışı yıkmaya yönelik bir emir olarak değerlendirilebilir. Ayetlerde, ineğin özellikleri sorulmuş ve Allah tarafından açıklanmıştır:

"Hani Musa kavmine: "Allah, muhakkak sizin bir sığır kesmenizi emrediyor" demişti. Onlar: "Bizi alaya mı alıyorsun?" demişlerdi. (O da) "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım" demişti.

"Rabbine adımıza yalvar da, bize niteliklerini açıklasın" demişlerdi. (O da Rabbine yalvardıktan sonra onlara) Demişti ki: "Şüphesiz Allah diyor ki: O ne pek geçkin, ne de pek genç, ikisi arası dinç(likte bir sığır olmalı)dır. Artık emrolunduğunuz şeyi yerine getirin."

Demişlerdi ki: "Rabbine adımıza (bir daha) yalvar da, bize rengini bildirsin." O da:"(Rabbim) diyor ki: O, bakanların içini ferahlatacak sarı bir inektir" demişti.

(Onlar yine:) "Rabbine (bir kere daha) adımıza yalvar da, bize onun niteliklerini açıklasın. Çünkü bize göre (birçok) sığır birbirinin benzeridir. İnşallah (Allah dilerse,) biz doğruya varırız" demişlerdi.

(Bunun üzerine Musa) Dedi ki "O (Rabbim) diyor ki: O, yeri sürmek ve ekini sulamak için boyunduruğa alınmayan, salma ve onda alaca olmayan bir inektir." (O zaman): "Şimdi gerçeği getirdin dediler. Böylece ineği kestiler; ama neredeyse (bunu) yapmayacaklardı."⁶

Kralın Rüyası

İnek, Hız. Yusuf kıssasında da önemli bir sembol olarak yer alır. Mısır hükümdarı rüyasında yedi besili ineğin yedi zayıf ineği yediğini görmüş, rüyaya kendisi ve ileri gelen yöneticileri bir yorum yapamamışlardı. Sonunda rüyayı yorumlamak için Hız. Yusuf'a müracaat etmişler ve Hız. Yusuf onlara rüyayı yorumlamıştı.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: 2/Bakara 51–52,92–93 7/Araf 138–156 ve 20/Ta-Ha 80–98

⁵ 2/Bakara 92

⁶ 2/Bakara 67–71

"Hükümdar "ben (rüyamda) yedi besili inek görüyorum, onları yedi zayıf inek yiyor; bir de yedi yeşil başak ve diğerleri ise kupkuru. Ey önde gelen (kâhin-bilginler,) eğer rüya yorumluyorsanız benim bu rüyamı çözün" dedi.

Dediler ki: "(Bunlar) Karmakarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilenler değiliz."

O iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zaman sonra hatırladı ve: "Ben bunun yorumunu size haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin" dedi.

(Zindana gidip:) "Yusuf, ey doğru (sözlü insan).. Yedi besili ineği yedi zayıf (ineğin) yediği ve yedi yeşil başakla diğerleri kuru olan (rüya) konusunda bize fetva ver. Umarım ki insanlara da (senin söylediklerinle) dönerim, belki onlar (bunun anlamını) öğrenmiş olurlar."

Dedi ki: "Siz yedi yıl, önceleri (ettiğiniz) gibi ekin ekin, yediğinizin az bir kısmı dışında (kalanını) biçtiklerinizi başağında bırakın."

Sonra bunun arkasından (kuraklığı) zorlu yedi yıl gelecektir, sakladığınız az bir miktar dışında, daha önce biriktirdiğinizi yiyip bitirecektir."

Sonra bunun arkasından bir yıl gelecektir ki, insanlar onda bol bol yağmura kavuşturulacak ve onda sıkıp-sağacaklar."⁷

3. Koyun/Keçi

Koyun ve Keçi; insanların et, süt ve yapağı gibi ürünlerinden faydalandığı hayvanlardır.⁸

Koyun-Keçi sürülerine "davar" denmektedir. Hz. Musa'ya Rabbimiz 'Asa ile ne yaptığını' sorduğunda Hz. Musa şöyle cevap vermiştir:

Dedi ki: "O, benim asamdır; ona dayanmakta, onunla davalarım için ağaçlardan yaprak düşürmekteyim, onda benim için daha başka yararlar da var." ⁹

Koyun ayrıca Hz. Davud'a gelen iki davacı kardeşin davasında da konu edilmiştir.

"Bu benim kardeşimdir, doksan dokuz koyunu vardır, benimse bir tek koyunum var. Buna rağmen "Onu da benim payıma (koyunlarıma) kat" dedi ve bana konuşma (tarzın)da üstün geldi." (Davud) Dedi ki: "Andolsun senin koyununu, kendi koyunlarına (katmak) istemekle sana zulmetmiştir..." ¹⁰

4. At

At, Kur'an'da birçok yerde zikredilmektedir. Özellikle ulaşım ve savaşlarda vazgeçilmez bir hayvan olarak öne çıkar. Gücün, tutkunun ve gayretin sembolü kabul edilir.

Savaş ve Güç Unsuru

Mü'minlere, Allah'ın düşmanlarına karşı caydırıcı olması için besili atlar hazırlamaları emredilmiştir:

⁷ 12/Yusuf 43-49

⁸ 23/Mü'minun 21

⁹ 20/Ta-Ha 18

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: 38/Sad 21-24

“Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve besili atlar hazırlayın. Bununla, Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınızı ve bunların dışında sizin bilmeyip Allah'ın bildiği diğer (düşmanları) korkutup-caydırarsınız. Allah yolun-da her ne infak ederseniz, size 'eksiksiz olarak ödenir' ve siz haksızlığa uğratılmazsınız.”¹¹

“Onlara binmeniz ve süs için atları, katırları ve merkepleri (yarattı). Ve daha sizlerin bilmediğiniz neleri yaratmaktadır?”¹²

Dünya Metai ve İmtihan

Kur'an, atların insanların sahip olmak istediği çekici mallardan biri olduğunu belirtir. Bu tür metaların insanlara süslü ve çekici kılındığı, ancak tüm bunların dünyadaki imtihanın bir parçası olduğu, Allah'ı anmaktan uzaklaştırmaması gerektiği, daha hayırlı olanın cennette olduğu çalışanların bunun için çalışması gerektiği vurgulanır.

“Kadınlara, oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvet insanlara 'süslü ve çekici' kılındı. Bunlar, dünya hayatının metaidir. Asıl varılacak güzel yer Allah katında olandır.

De ki: "Size bundan daha hayırlı olanı bildireyim mi? Korkup-sakınanlar için Rablerinin katında, içinde temelli kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır. Allah, kulları hakkıyla görendir.”¹³

H. Süleyman'ın At Sevgisi

H. Süleyman'ın at sevgisi Kur'an'da özel olarak zikredilir. O, mal ve at sevgisini Rabbini zikretmek için tercih ettiğini ifade etmiştir. Dünya nimetleri bazı insanlar için Cenneti kazanmaya –dolayısıyla Allah'a yakınlaşmasına- vesile olurken bazı insanlar için ise Cehenneme sürüklenmesine –dolayısıyla Allah' tan uzaklaşmasına- vesile olur. Mal ve ihtişam H. Davut ve Süleyman'ın tevazu ve şükrünü artırırken, Karun'un nankörlüğünü ve kibrini artırmıştır.

“Hani ona akşama yakın, bir ayağını tırnağı üstüne diken, öbür üçayağıyla toprağı kazıyan, yağız atlar sunulmuştu.

O da demişti ki: "Gerçekten ben, mal (veya at) sevgisini Rabbimi zikretmekten dolayı tercih ettim." Sonunda bu atlar (koştular ve toz) perdesinin arkasına saklandılar.

"Onları bana geri getirin" (dedi). Sonra da (onların) bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.”

¹⁴

5. Deve

Deve; Kur'an'da en çok zikredilen hayvanlardan biridir. Uzun çöl yolculuklarında aşırı sıcağa dayanması, bazen su içmeden uzun süre yol alabilmesi sebebiyle dönemin vazgeçilmez hayvanıdır. Deve de daha birçok faydalar vardır. Bu sebeple devenin yaratılışına dikkat çekilir:

“Bakmıyorlar mı o deveye; nasıl yaratıldı?”¹⁵

¹¹ 8/Enfal 60

¹² 16/Nahl 8 Ayrıca bakınız: 23/Mü'mininun 22; 59/Haşr 6;100/Adiyat 1–5

¹³ 3/Al-i İmran 14–15

¹⁴ 38/Sad 31-33 (Karun'un kıssası için bakınız:28/Kasas 79-82)

¹⁵ 88/Gaşiye 17

Develer, Allah'ın ayetlerinden biri olarak zikredilir. Onların kurban edilmesi sırasında Allah'ın adının anılması, ardından etlerinden yenilmesi ve ihtiyaç sahiplerine yedirilmesi emredilmiştir:

“İri cüsseli develeri de size Allah'ın işaretlerinden kıldık, sizler için onlarda bir hayır vardır. Öyleyse onlar bir dizi halinde (veya saf tutmuşçasına ayak-ta durup) boğazlanırken Allah'ın adını anın; yanları üzerine yattıkları zaman da onlardan yiyin, kanaatkâra ve isteyene yedin. İşte böyle, onlara sizin için boyun eğdirdik, umulur ki şükredersiniz.”¹⁶

Yusuf suresinde Hz. Yusuf'un kardeşleri kıtlık sebebiyle Mısır'a geldiklerinde, Yusuf'un onlara ikramda bulunduğu, sonraki gelişlerinde kardeşini de getirmelerini istediği anlatılır. Yeniden geldiklerinde kardeşini yanında alıkoyabilmek için devesinin yüküne hükümdarın su tasını koyduğu ve görevlilerin araması sonucu tasın küçük kardeşi Bünyamin'in yükünde çıktığı anlatılır.¹⁷

Hz. Salih'in kavmine imtihan amacıyla dişi bir deve verilmişti. Ancak müşrikler bu deveyi boğazlamış sonunda büyük bir pişmanlık duymuşlardı. Çünkü Hz. Salih onları deveye dokunmamaları konusunda uyarmış, aksi halde azaba uğrayacaklarını bildirmişti. Ancak müşrikler deveyi boğazlamış ve ardından büyük bir pişmanlık duymuşlardır.

“Semud (toplumuna da) kardeşleri Salih'i (gönderdik. Salih onlara:) "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir belge (mucize) gelmiştir: Allah'ın bu dişi devesi size bir belgedir; onu saliverin de Allah'ın arzında otlasın, ona bir kötülükle dokunmayın, sonra sizi acıklı bir azab yakalar" dedi”.¹⁸

Böylelikle dişi deveyi öldürdüler ve Rablerinin emrine karşı çıkıp (Salih'e de şöyle) dediler: "Ey Salih, eğer gerçekten gönderilenlerden (bir peygamber) isen, vaadettiğin şeyi getir, bakalım." ¹⁹

Kıyametin şiddetinin anlatıldığı ayetlerde gebe develerin başıboş bırakılacağı ifade edilir. O dönemde gebe deve, zenginliğin ve gücün simgesiydi. İnsanların büyük bir tutkuyla bağlandığı normal zamanda başıboş bırakamayacağı ve üstelikte gebe oluşu nedeniyle bir yıla yakın beklenildikten sonra yeni bir yavrunun alınacak olması yani malın aynı zamanda artışı da simgeler. İnsanoğlunun gözü hiçbir zaman doymaz. Ancak ölümün kapısını çaldığında, tutkuyla bağlandığı bütün şeylerin aslında tutku derecesinde bağlanılmağa değer şeyler olmadığı, bütün bunların hiçbir fayda sağlamayacağı ve hatta belki de helakine sebep olacağı net bir şekilde anlaşılır.

“Gebe develer, kendi başına terkedildiği zaman,
Vahşi - hayvanlar, bir araya toplandığı zaman,”²⁰

A'raf Suresi'nde ise Allah'ın ayetlerini yalanlayanların cennete giremeyeceği, “devenin iğne deliğinden geçmesi” benzetmesiyle anlatılır:

¹⁶ 22/Hacc 36

¹⁷ Bakınız:12/Yusuf 65–72

¹⁸ 7/Araf 73

¹⁹ 7/Araf 77 [Ayrıca Bkz:11/Hud 64–65; 17/İsra 59; 26/Şuara 155–158; 54/Kamer 27–29; 91/Şems 13–14]

²⁰ 81/Tekvir 4–5

“Şüphesiz ayetlerimizi yalanlayanlardan ve onlara karşı büyüklenenler, onlar için göğün kapıları açılmaz ve halat (ya da deve) iğnenin deliğinden geçinceye kadar cennete girmezler. Biz suçlu-günahkârları işte böyle cezalandırırız.”²¹

Mürselat Suresi’nde ise ahiretteki azabın şiddeti, ateşin kıvılcımlarının “sapsarı erkek deve sürülerine” benzetilmesiyle tasvir edilir:

“O gün, yalanlamakta olanların vay haline.
Kendisini yalanlamakta olduğunuz (azab)a gidin.
Üç dala ayrılmış bir gölgeye gidin.
Ne gölge altında bulundurur, ne de (yakıcı) alevden korur.
Gerçekten o, sanki her biri saray olan bir kıvılcım saçar.
Her biri, sanki sapsarı erkek deve sürüleri gibidir.
O gün, yalanlamakta olanların vay haline.
Bu, onların konuşamayacakları bir gündür.”²²

6. Balık

Balık, su dünyasının en çok faydalanılan canlılarından birisidir. Özellikle etiyle insanlara besin kaynağı olur. Bunun yanında denizlerde bizim için daha birçok fayda vardır:

“Denizi ve sizin emrinize veren O’dur, ondan taze et yemektesiniz ve giyiminizde ondan süs-
eşyaları çıkarmaktasınız. Gemilerin onda (suları) yara yara akıp gittiğini görüyorsun. (Bütün
bunlar) O’nun fazlından aramanız ve şükretmeniz içindir.”²³

Balık birçok kıssada yer alır. Hz. Yunus, davetini kabul etmeyen halkına kızıp şehri – Allah’ın izni olmadan- terk etmişti. Hâlbuki bir peygamber Allah’ın izni olmadan yerini terk edemezdi. İlâhi hikmet gereği yolculuk yaptığı gemiden kura sonucu denize atılmış ve bir balık tarafından yutulmuştu. Balığın karnında hatasını anlayıp Rabbimizden bağışlanma dilemiş, Rabbimizde O’nu affederek balığın karnından çıkarıp sahile bırakmıştı. Kavmi ise geri dönen Hz. Yunus’un davetini kabul etmişti:

“Hiç şüphesiz Yunus da, gönderilmiş (peygamber) lerdendi.
Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı. Böylece kur’aya katılmıştı da, kaybedenlerden olmuştu.
Derken onu balık yutmuştu, oysa kendisi (kendini) kınanmış (sayanlardan)dı.
Eğer (Allah’ı çokça) tesbih edenler olmasaydı,
Onun karnında (insanların) dirilip-kaldırılacakları güne kadar kalakalmıştı.
Sonunda o hasta bir durumdayken onu çıplak bir yere (sahile) attık.
Ve üzerine, sık-geniş yapraklı (kabağa benzer) türden bir ağaç bitirdik.
Onu yüz bin olan veya (sayısı) daha da artan (bir topluluk)a (peygamber olarak) gönderdik.
Sonunda ona iman ettiler, biz de onları bir süreye kadar yararlandırdık.”²⁴

Hz. Musa ve genç arkadaşı ‘kendisine ilim verilen’ kişi ile buluşma yerini, yanlarında taşıdıkları balığın denize karıştığı yer olarak tespit etmişlerdi.

²¹ 7/Araf 40

²² 77/Mürselat 28–35

²³ 16/Nahl 14 (Ayrıca Bakınız: 35/Fatır 12)

²⁴ 37/Saffat 139–148 (Ayrıca Bkz:10/Enbiya 87–88; 68/Mülk 47–50)

“Böylece ikisi, iki (deniz)in birleştiği yere ulaşınca balıklarını unutuverdiler; (balık da) denizde bir akıntıya doğru (veya bir menfez bulup) kendi yolunu tuttu...
(Musa) Dedi ki: "Bizim de aradığımız buydu." Böylelikle ikisi izleri üzerinde geriye doğru gittiler.”²⁵

Allah İsrailoğullarının Cumartesi günü avlanmasını yasaklamıştı. İmtihan gereği yasağa uyduklarında balıklar akın akın gelmekte dolayısıyla bu da onların iştahını kabartmakta idi. Yasağa uymadıklarında ise balıklar gelmiyordu.

“Bir de onlara deniz kıyısındaki şehri (n uğradığı sonucu) sor. Hani onlar cumartesi (yasağını çiğneyerek) haddi aşmışlardı. 'Cumartesi günü iş yapma yasağına uyduklarında', balıkları onlara açıktan akın akın geliyor, 'cumartesi günü iş yapma yasağına uymadıklarında' ise, gelmiyorlardı. İşte biz, fıska sapmaları dolayısıyla onları böyle imtihan ediyorduk.”²⁶

7. Kuşlar

Kuşlar; özgürlüğün sembolüdür. Kur'an, insanlardan kuşların boşlukta nasıl tutulduklarını düşüncelerini ister ve bunda apaçık ayetlerin olduğunu bildirir:

“Onlar, üstlerinde dizi dizi kanat açıp kapayarak uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları Rahman (olan Allah)'tan başkası (boşlukta) tutmuyor. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla görendir.”²⁷

Fil Suresinde, Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe'nin ordusunun kuşların attıkları taşlarla nasıl da bozguna uğratıldığı anlatılır:

“Görmedin mi, Rabb'in fil sahiplerine ne yaptı?
Onların 'tasarladıkları planlarını' boşa çıkarmadı mı?
Onların üzerine eabil (sürü sürü) kuşlarını gönderdi.
Onlara 'pişirilip-sertleştirilmiş balçık taşları' atıyorlardı;
Sonunda onları, yenik ekin yaprağı gibi kıldı.”²⁸

Hız. Davut'un yankı sesiyle Allah'ı tesbih edişine dağların ve kuşlarında bir koro misali eşlik ettiği de zikredilir:

“Andolsun, biz Davud'a tarafımızdan bir fazl (üstünlük) verdik. "Ey dağlar, onunla birlikte (Beni tesbih edip) yankıyla ses verin" (dedik) ve kuşlarla da (aynısını emrettik). Ve ona demiri yumuşattık.”²⁹

Allah Hz. Süleyman'a kuşların konuşma dilinin öğretilmesi gibi büyük bir imkân vermiştir. Hz. Süleyman'ın kuşlardan orduları vardı ve onları denetlerdi. Bir denetim sırasında Hüd-hüd kuşunu görememişti. Az sonra Hüd-hüd kuşu gelmiş ve Hz. Süleyman'a Saba kavminin kadın bir yöneticisinin

²⁵ 18/Kehf 61–64

²⁶ 7/Araf 163

²⁷ 67/Mülk 19 (Ayrıca Bakınız: 16/Nahl 79)

²⁸ 105/Fil 1-5

²⁹ 34/Sebe10 (Ayrıca bakınız. 21/Enbiya 79)

olduğunu ve güneşe taptıklarını rapor etmişti. Bu ifade üzerine Hz. Süleyman Hüd-hüd ile Belkıs'ın kraliçesi olduğu bu kavme, İslam'a davet eden bir mektup göndermişti.³⁰

8. Karga ve Bildircin

Karga, Kur'an'da ilk insan Hz. Âdem'in iki oğlunun kıssasında yer alır. Yeryüzünde ilk kan ve ilk ölüm olayını gerçekleştiren kibirli, kıskanç Kâbil, mazlum Habil'i öldürdükten sonra büyük bir pişmanlık duydu. Cesedi ne yapacağını düşünürken Allah ona yeri eşeleyen bir karga gönderdi. Karga, eştiği bu yere ölü bir kargayı gömmüş ve üzerini toprakla kapamıştı. İşte o günden bugüne insanoğlu ölümlerini bu şekilde ait olduğu yere –toprağa- gömmektedirler.

"Derken, Allah, ona, yeri eşiyerek kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini gösteren bir karga gönderdi. "Bana yazıklar olsun" dedi. "Şu kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim?" Artık o, pişmanlık duyanlardan olmuştu."³¹

Kur'an'da ayrıca İsrailoğullarına yiyecek olarak bildircin eti indirildiği bildirilir. Bu, Allah'ın onlara sunduğu nimetlerden biridir:

"Ve üzerlerine gökten kudret helvası ve bildircin indirdik. 'Size verdiğimiz temiz rızıklardan yiye' dedik."³²

9. Karınca

Karınca, Kur'an'da Hz. Süleyman'ın kıssasında zikredilir. Hz. Süleyman ordularıyla birlikte karınca vadisine geldiğinde, bir dişi karınca diğerlerine seslenerek yuvalarına girmelerini öğütlemiş, böylece ordunun farkında olmadan onları ezip geçmemesi için uyarıda bulunmuştur. Hz. Süleyman da bu konuşmayı duymuş ve Rabbine şükrederek dua etmiştir:

"Nihayet karınca vadisine geldiklerinde, bir dişi karınca dedi ki: "Ey karınca topluluğu, kendi yuvalarınıza girin, Süleyman ve orduları, farkında olmaksızın sizi kırıp-geçmesin."³³

10. Eşek

Kur'an'da eşek, binek hayvanı olarak zikredildiği gibi,^{xxii} üç ayrı yerde insanların olumsuz söz, davranış ve tutumları eşeklerin bazı davranışlarına benzetilmiştir.

Yaban eşeği benzetmesi

Müddessir Suresi'nde suçlu-günahkârların cehenneme sürüklenme sebepleri sıralandıktan sonra, dünya hayatında peygamberlerin davetine kulak tıkayanların hâli anlatılır. Böylece bu konumda bulunan kişilere bu hal üzere devam etmeleri halinde sonlarının ne olacağı gösterilir. O halde yol yakırken davete kulak verin ve Müslümanlar olarak can verin denmek istenmektedir.

³⁰ [Ayrıntılı bilgi için bakınız: 27/Neml 16–35 ve 21/Enbiya 79]

³¹ (5/Maide 31)

³² 2/Bakara, 57; ayrıca bkz. 7/A'raf, 160; 20/Tâhâ, 80

³³ 27/Neml 18

Eşek gibi aslanı gördüğünüzde korkup kaçmayın. Dinleyin! Kulaklarınızı tıkamayın! Gözlerinizi kapatmayın! Eğer kendi dünya görüşünüzün doğru olduğuna inanıyorsanız gelin ve dinleyin! Fikir ve amellerine güvenemeyenler, sorumluluk altına girmek istemeyenler için ise herhalde en iyi yol eşeğin aslandan kaçıışı gibi kaçmaktır. Ama nereye kadar bu kaçış? Ne zamana kadar? Üstelik sizin bu kaçışınız özü itibari ile başkasına değil sadece size zarar verecektir. Bu benzetme de düşünsel ve pratik açıdan sağlam duruşlu olanların yani Müslümanların aslana, davetten kaçanların ise yaban eşeğine benzetilmesi ne kadar anlamlıdır. Aynı zamanda aslan asli ve köklü oluşu, eşek ise korkuyu ve köksüzlüğü ifade eder.

Suçlu-günahkârları:

"Sizi şu cehenneme sürükleyip-iten nedir?"

Onlar: "Biz namaz kılanlardan değildik" dediler.

"Yoksula da yedirmezdik."

"(Batıla ve tutkulara) Dalıp gidenlerle biz de dalar giderdik."

"Din (hesap ve ceza) gününü yalan sayıyorduk."

"Sonunda yakîn (kesin bir gerçek olan ölüm) gelip bize çattı."

Artık, şefaât edenlerin şefaati onlara bir yarar sağlamaz.

Buna rağmen, bunlara ne oluyor ki öğütten yüz çevirip duruyorlar?

Sanki onlar, ürkmüş yaban eşekleri gibidirler;

Aslandan korkup-kaçmışlar. ³⁴

Evet, öğütten yüz çevirip davete gözünü gönlü-nü, kulağını ve de kalbini kapatanlar... Müslümanları gördüklerinde -Allah'ı hatırlatmalarından dolayı- köşe bucak kaçanlar... İşte, Hz. Nuh'ta müşriklerin davetten kaçışına işaret ederek şöyle diyor:

"Doğrusu ben, senin onları bağışlaman için her davet edişimde, onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar, örtülerini başlarına çektiler ve büyüklük tasladıkça büyüklük gösterip direttiler." ³⁵

Kitap Yüklü Eşek Benzetmesi

Kitap yüklü eşek/merkep benzetmesinin özelde Tevrat'ın takipçilerine genelde ise tüm insanlığa yapıldığını görüyoruz. Onca bilgi birikimine, rağmen, bu kişiler Kitabın hükümlerini gereği gibi yerine getirmezler... İşte Kur'an bu tür kişileri kitap yüklü eşeğe benzetir. Eşek sırtındaki kitabın değerini bilir mi? İster çok değerli yükler yükleyin, ister kitap yükleyin, eşek için ikisinin de bir farkı yoktur. Sonuçta ikisi de taşınacaktır. Taşıdığı yükün farkında olmayanlar değerini bilmeyenler için yük ağırlıktan başka bir şey değildir.

"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu (içindeki derin anlamları, hikmet ve hükümleriyle gereği gibi) yüklenmemiş olanların durumu, koskoca kitap yükü taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalan saymakta olan kavmin durumu ne kadar kötüdür. Allah, zalim olan bir kavmi hidayete erdirmez. 62/Cuma 5

³⁴ 74/Müddessir 41- 51

³⁵ 71/Nuh 7

Eşek Sesi Benzetmesi

Eşek sesi –anırması- insanların kulaklarına hiç de hoş gelmez. Hz. Lokman evladına öğüt verirken yürüyüş ve konuşmasında kibirden uzak olmasını tavsiye etmiştir.

"Yürüyüşünde orta bir yol tut, sesinden de (yüksek perdeleri) eksilt. Çünkü seslerin en çirkin olanı gerçekten eşeklerin sesidir." ³⁶

Eşeği İle Birlikte Diriltiren Kişi

Bakara Suresi'nde, harabe bir şehre uğrayan kişinin yüz yıl ölü bırakılıp sonra diriltildiği anlatılır.

"Ya da altı üstüne gelmiş, ıpıssız duran bir şehre uğrayan gibisi (göremedin mi?) Demişti ki: "Allah, burasını ölümünden sonra nasıl diriltecektir?" Bunun üzerine Allah, onu yüz yıl ölü bıraktı, sonra onu diriltti. (Ve ona) Demişti ki: "Ne kadar kaldın?" O: "Bir gün veya bir günden az kaldım" demişti. (Allah ona:) "Hayır, yüz yıl kaldın, böyleyken yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamış; eşeğine de bir bak; (bunu yapmamız) seni insanlara ibret belgesi kılmamız içindir. Kemiklere de bir bak nasıl bir araya getiriyoruz, sonra da onlara et giydiriyoruz?" demişti. O, kendisine (bunlar) apaçık belli olduktan sonra demişti ki: "(Artık şimdi) Biliyorum ki gerçekten Allah, her şeye güç yetirendir." ³⁷

11. Çekirge

Çekirge benzetmesi Kur'an'da iki yerde geçer. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların kabirlerinden çıkışları, çekirgelerin dağılmasına benzetilerek tasvir edilir:

Kıyamet-saati yakınlardı ve ay da yarıldı.

Onlar bir ayet (mucize) görseler, sırt çevirirler ve: "(Bu,) Süregelen bir büyüdür" derler.

Yalanladılar ve kendi heva (istek ve tutku)larına uydular; oysa her iş sonunda kendi amacına varıp karar kılacaktır.

Andolsun, onlara (kendilerini şirkten ve bozulmalardan) caydırıp vazgeçirtecek nice haberler geldi.

Ki her biri) Doruğunda-olgunlaşmış hikmettir. Fakat uyarıp-korkutmalar bir yarar sağlamıyor.

Öyleyse sen onlardan yüz çevir; o çağrıcının 'ne tanınmış, ne görülmüş' bir şeye çağıracağı gün.

Gözler 'zillet ve dehşetten düşmüş olarak', sanki 'etrafı serpilen' çekirgeler gibi kabirlerinden çıkarlar.

Boyunlarını çağırana doğru uzatmış olarak koşarlarken, kâfirler derler ki: "Bu, zorlu bir gün." ³⁸

Ayrıca Firavun ve kavmine imtihan olsun diye tufan, çekirge, buğday güvesi, kurbağa ve kan musallat kılınmıştır. Bu felaketler, onların azgınlık ve inkârlarına karşı bir uyarı ve cezalandırma olarak gönderilmiştir. ³⁹

³⁶ 31/Lokman 19

³⁷ 2/Bakara 259

³⁸ 54/Kamer 1-7 (Ayrıca bakınız:7/Araf 133)

³⁹ 7/Araf 132-136

12. Köpek

Kur'an'da köpek iki yerde geçmektedir. İlk olarak, Ashab-ı Kehf kıssasında zikredilir. Valinin zulmünden kaçarak mağaraya sığınan imanlı gençlerin yanlarından ayrılmayan köpekleri, kıssanın bir parçası hâline gelmiştir.

(Sonra gelen kuşaklar) Diyecekler ki: "Üç'tüler, onların dördüncüsü de köpekleridir." Ve: "Beştiler, onların altıncısı köpekleridir" diyecekler. (Bu,) Bilinmeyene (gayba) taş atmaktır. "Yedidirler, onların sekizincisi de köpekleridir" diyecekler. De ki: "Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir, onları pek az (insan) dışında da kimse bilemez." Öyleyse onlar konusunda açıkta olan bir tartışmadan başka tartışma ve onlar hakkında bunlardan hiç kimseye bir şey sorma." ⁴⁰

İkinci olarak, köpek benzetme için kullanılır. İlmî yüksek seviyede olan bir kişinin daha sonra saparak azgınlardan olması, dilini sarkıtıp soluyan köpeğe benzetilmiştir. Bu benzetme, ayetleri yalanlayanların hâlini tasvir eder:

"Onlara kendisine ayetlerimizi verdiğimiz kişinin haberini anlat. O, bundan sıyrılıp uzaklaşmış, şeytan da onu peşine takmıştı. O da sonunda azgınlardan oluvermişti. Eğer biz dileseydik, onu bununla yükseltirdik. Ama o yere meyletti (veya yere saplandı), hevasına uydu. Onun durumu üstüne varsan da dilini sarkıtıp soluyan, kendi başına bıraksan da dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumu gibidir. İşte ayetlerimizi yalanlayan topluluğun durumu böyledir. Artık gerçek olan haberi onlara aktar. Umulur ki düşünürler. Ayetlerimizi yalanlayanlar ve yalnızca kendi nefislerine zulmedenlerin örneği ne kadar kötüdür." ⁴¹

13. Sinek/Sivrisinek

Kur'an'da sinek ve sivrisinek iki yerde zikredilir. İlkinde Allah'ın sivrisineği örnek vermekten çekinmeyeceği ifade edilir. Bu örnek, iman edenler için hakikatin bir delili, fasıklar için ise sapmaya vesile olur:

"Şüphesiz Allah, bir sivrisineği olsun, ondan üstün olanını olsun (herhangi bir şeyi) örnek vermekten çekinmez. Böylece iman edenler, kuşkusuz bunun Rablerinden hak olduğunu bilirler; küfredenler ise, "Allah, bu örnekle neyi amaçlamıştır?" derler. (Oysa Allah,) Bununla birçoğunu saptırır, birçoğunu da hidayete ulaştırır. O bununla ancak fasıkları saptırır." ⁴²

İkinci olarak, Hacc Suresi'nde müşriklerin Allah dışında tapmakta oldukları güçlerin acizliği vurgulanır. Hepsî bir araya gelseler bile bir sinek dahi yaratamazlar. Hatta sinek onlardan bir şey alsa, geri almaya güçleri yetmez:

"Ey insanlar, (size) bir örnek verildi; şimdi onu dinleyin. Sizin, Allah'ın dışında tapmakta olduklarınız -hepsi bunun için bir araya gelseler dahi- gerçekten bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapacak olsa, bunu da ondan geri alamazlar. İsteyen de güçsüz, istenen de." ⁴³

⁴⁰ 18/Kehf 22

⁴¹ (7/Araf 175–177)

⁴² 2/Bakara 26

⁴³ 22/Hacc 73

14. Maymun

Kur'an'da maymun benzetmesi, körü körüne taklidi ve doymak bilmez tutkuları simgeler. Özelde İsrailoğulları için kullanılsa da aynı tutum ve davranışları sergileyen herkesi kapsar. Cumartesi günü haddi aşanların aşağılık maymunlara dönüştüğü ifade edilmiştir. Bu dönüşümün fiziksel olabileceği gibi, daha güçlü bir ihtimal olarak mecazi bir benzetme olduğu düşünülmektedir:

"Andolsun, sizden Cumartesi (günü) haddi aşanları elbette biliyorsunuz. İşte biz, onlara: "Aşağılık maymunlar olunuz" dedik. Bunu, hem çağdaşlarına, hem sonradan gelecek olanlara 'ders verici bir ceza,' takva sahipleri için de bir öğüd kıldık." ⁴⁴

15. Örümcek

Örümcek, avını ağ kurarak yakalayan bir canlıdır. Ancak evler içinde en dayanıksız olanı örümcek evidir. İşte dünya hayatı da örümceğin ağı gibidir. Kendisine çeker ve eğer tümünden yakalanmış-sanız ağa, her çırpınışında ağ daha fazla sizi sarar. Dünya da ebedi kalacağını zannederek bütün yatırımını bu dünyaya yapanlar bir gün gelecek örümceğin evi/ağı gibi evlerinin çok küçük bir sarsıntı ile yok olduğunu göreceklerdir. İşte o zaman asıl/kalıcı yurdun ahiret yurdu olduğu anlaşılacaktır. Dünya hayatının tüm çekiciliğine rağmen 'ağa yakalanmayanlar' için mutlu bir son vardır. Örümcek ağı benzetmesi ne muhteşem bir benzetme değil mi?

"Allah'ın dışında başka veliler edinenlerin örneği, kendine ev edinen örümcek örneğine benzer. Gerçek şu ki, evlerin en dayanıksız olanı örümcek evidir; bir bilselerdi." ⁴⁵

16. Yılan

Kur'an'da yılan, Hz. Musa kıssasında hem gerçek hem de mecazi anlamda yer alır. Rabbimiz, Hz. Musa'ya peygamberlik görevini verdiği Kutsal Tuva Vadisi'nde elindeki asasını bırakmasını istemiştir. Musa asasını bıraktınca asa yılanı dönüşmüştür:

"Asanı bırak." (Attıktan hemen sonra) onun şimdi bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına dönüp bakmaksızın kaçmaya başladı. "Ey Musa, dön ve korkuya kapılma. Gerçekten sen güvende olanlardansın." ⁴⁶

Hz. Musa, Firavun'u Hakka davet ettiğinde de asasını yere atmış, asa yılanı dönüşmüştür.

Firavun bu mucizeyi sihir sanarak ülkenin önde gelen sihirbazlarını toplamıştır. Halkın önünde yapılan gösteride sihirbazlar ellerindekileri atmış, attıkları şeyler halka yılanmış gibi görünmüştür. Ancak Hak geldiğinde batıl yok olmaya mahkûmdur sözü gereği Hz. Musa asasını attığında sihirbazların attığı bütün o şeyleri yutuverdi. İşte bu apaçık bir mucizeydi. Sihirbazlar bunun ancak Allah'ın kudretiyle mümkün olabileceğini kavrayarak tereddütsüz -Firavun'un zulüm dolu tüm tehditlerine rağmen- iman etmişlerdir. Firavun ise zulmünde ısrar etmiştir:

"Böylelikle (Musa) asasını fırlatınca, anında apaçık bir ejderha oluverdi." ⁴⁷

⁴⁴ (2/Bakara 65–66) (Ayrıca bakınız: 5/Maide 60; 7/Araf 166–167)

⁴⁵ 29/Ankebut 41

⁴⁶ 28/Kasas 31 (Ayrıca bakınız: 20/Ta-Ha 20; 27/Neml 10)

⁴⁷ 7/Araf 107 (Ayrıca bkz: 26/Şuara 32)

17. Kurt

Kur'an'da kurt, Hz. Yusuf'un kıssasında geçer. Hz. Yakub'un oğulları, babalarından Yusuf'u kendileriyle birlikte gezmeye göndermelerini istemişlerdi. Hz. Yakub ise kardeşlerinin Yusuf'a kötülük yapmasından endişe ederek, ima yoluyla "onu kurt yiyebilir" kaygısını dile getirmişti. Ancak oğullarının ısrarı karşısında Yusuf'u onlarla göndermeyi kabul etti. Sonrasında Yusuf'u kuyuya attılar ve babalarına "onu kurt yedi" diyerek yalan söylediler. Böylece gerçekte kimin "kurt" olduğu ortaya çıkmış oldu. Kurt aynı zamanda Yusuf'un kardeşlerinin gizli planını simgeleyen bir unsur hâline geldi:

Dedi ki: "Sizin onu götürmeniz gerçekten beni üzer ve siz ondan habersiz iken onu kurdun yemesinden korkuyorum." Dediler ki: "Andolsun, biz, birbirini kollayan bir topluluk iken, kurt onu yerse, bu durumda şüphesiz kayba uğrayan (aciz kimseler) oluruz." ⁴⁸

Dediler ki: "Ey Babamız, gerçek şu ki, biz gittik, yarışıyorduk. Yusuf'u da yiyeceklerimizin (veya eşyamızın) yanında bırakmıştık. Fakat onu kurt yemiş. Ama biz doğruyu söyleyenler olsak bile sen bize inanacak değilsin." ⁴⁹

18. Ağaçkurdu

Kur'an'da ağaçkurdu, Hz. Süleyman'ın kıssasında zikredilir. Hz. Süleyman'ın ölümünün duyurulması, esasını kemiren bir ağaç kurdu aracılığıyla gerçekleşmiştir:

"Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimizde, esasını yiyen ağaç kurdu onun ölümünü ortaya çıkardı." ⁵⁰

Sonuç

Sonuç olarak, Kur'an'da hayvanlar yalnızca elde edilen ürün ve faydalarıyla değil, aynı zamanda benzetmeler yoluyla da sıkça zikredilmiştir. Bu benzetmelerin neredeyse tamamında, olumsuz tutum ve davranışlar sergileyen kişiler örnek alınmıştır.

Bize düşen, Rabbimizin her türlü nimetine şükretmek ve bu nimetlerden bir kısmı olan hayvanlara karşı Müslüman'a yakışır şekilde davranmaktır. Ayrıca benzetme yapılan ayetlerdeki olumsuz düşünce, tutum ve davranışlardan uzak durmak ve bunlardan Allah'a sığınmaktır.

⁴⁸ 12/Yusuf 13–14

⁴⁹ 12/Yusuf 17

⁵⁰ 34/Sebe 14

-
- ⁱ **Böcekler**, [(Ağaçkurdu: 34/14) (Arı: 16/68–69) (Çekirge: 7/133; 54/7) (Karınca: 27/18) (Sinek: 22/73) (Sivrisinek: 2/26; 21/70) (Örümcek: 29/41)]
- Kuşlar** [(Bildircin: 2/57; 7/160; 20/80) (Ebabil Kuşu: 105/1-5) Karga: 5/31)]
- Memeli Hayvanlar** [(Aslan: 74/51) (At: 3/14; 8/60; 16/8; 38/31-33; 59/6; 100/1) (Deve: 6/144; 7/40, 73, 77; 11/64; 12/65, 72; 17/59; 22/36; 26/155; 54/27; 59/6 77/33; 81/4; 88/17; 91/713) (Eşek/Merkep/Katır: 2/259; 16/8; 31/19; 62/5; 74/50) (Koyun/Keçi: 6/143, 146; 20/18; 21/78; 38/23-24) Köpek: 5/4; 7/176, 18/18, 22) (Kurt: 12/13-14, 17) (Maymun: 2/65; 5/60; 7/166) (Fil: 105/1-5)]
- Su Dünyası** [(Balık: 7/163, 16/14; 18/61, 63; 21/87; 35/12; 37/142; 68/48]
- Sürüngenler** [(Kurbağa: 7/133) (Yılan: 7/107; 20/20; 26/32; 27/10; 28/31)]
- ⁱⁱ 24/Nur 45
- ⁱⁱⁱ 11/Hud 56
- ^{iv} 22/Hacc 18
- ^v 6/Enam 38
- ^{vi} 11/Hud 6; 24/Nur 45
- ^{vii} 2/Bakara 164; 42/Şura 29; 45/Casiye 4; 16/Nahl 65-66
- ^{viii} 3/Al-i İmran 14
- ^{ix} 16/Nahl 10
- ^x 16/Nahl 6
- ^{xi} 6/Enam 142; 16/Nahl 66, 80–81; 23/Mü'minûn 21–22; 36/Ya-Sin 73; 40/Mü'min 79–80; 43/Zuhuruf 12–13
- ^{xii} 35/Fatır 28
- ^{xiii} 39/Zümer 6; 42/Şura 11
- ^{xiv} 6/Enam 138, 143–144
- ^{xv} 6/Enam 146
- ^{xvi} 6/Enam 1,18; 5/Maide 4; 22/Hacc 28; Hacc 34
- ^{xvii} 2/Bakara 173; 5/Maide 3; 6/Enam 118–119, 121, 145; 16/Nahl 115; 22/Hacc 30
- ^{xviii} 5/Maide 1; 95–96
- ^{xix} 5/Maide 2
- ^{xx} 7/Araf 179; 25/Furkan 44
- ^{xxi} 4/Nisa 119
- ^{xxii} (16/Nahl 8)

KU'RAN-I KERİM'DE GEÇEN
HAYVANLAR

2026